

УДК 93(476): [002(091) +004] «1989-2016»

**Д.А. Крывашэй**

*канд. гіст. навук, дац., ст. навуковы супрацоўнік аддзела навейшай гісторыі Беларусі  
Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі*

## **ІНФАРМАЦЫЙНА-КАМУНІКАЦЫЙНЫЯ ТЭХНАЛОГІІ Ў СФЕРЫ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ (1989–2016 гг.)**

*У артыкуле разгледжана гісторыя ўкаранення ва ўстановах культуры Беларусі інфармацыйных тэхналогій. На першым этапе (1989–1997 гг.) быў назапашаны вопыт праектавання і стварэння ўнутраных інфармацыйных сістэм. На другім этапе (1998–2002 гг.) былі рэалізаваны практычныя крокі па стварэнні галіновых інфармацыйных сістэм. На трэцім этапе (2003–2010 гг.) фарміраванне інфармацыйных рэсурсаў атрымала адзіную каардынацыю. Былі створаны першыя інтэграваныя рэсурсы. На чацвёртым этапе (з 2011 г.) асноўная ўвага звярталася на развіццё паслуг у сферы інфармацыйна-камунікатывных тэхналогій і інтэграцыю культуры ў сусветную інфармацыйную прастору. Аднак на прычыне скарачэння фінансавання рэалізацыя праектаў праходзіла павольна. Выхад бачыцца ў выкарыстанні магчымасцей дзяржаўна-прыватнага партнёрства, фандрайзінгу і валанцёрства.*

### **Уводзіны**

Развіццё інфармацыйнага грамадства ўносіць свае карэктывы ў практыку прадстаўлення і распаўсюджвання культуры. У першую чаргу гэта звязана з асваеннем і выкарыстаннем устаноў культуры, а таксама яе дзеячамі сучасных тэхналогій. У дадзеным артыкуле мы спынімся на асноўных этапах укаранення ў практыку дзяржаўных устаноў культуры (бібліятэк, музеяў, архіваў) сродкаў аўтаматызацыі і інфарматызацыі. Акрамя гэтага, разгледзім гісторыю станаўлення інтэрнэт-праектаў, накіраваных на папулярнае беларускае грамадства. Акрэсленыя пытанні пакуль не сталі тэмай асобнага гістарычнага навуковага даследавання. Пэўныя аспекты аўтаматызацыі працы ўстаноў культуры закраналіся ў публікацыях С. Жумара [1], Л. Кірухінай [2], Н. Здасюк [3], А. Рак [4], А. Рыбакова [5], Н. Ваднёвай [6], В. Насевіча [7] і інш.

Станаўленне інфармацыйнага грамадства ў гісторыі нашай краіны звязана з пачаткам навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. У 1961 г. сталі весціся работы па механізацыі пошуку інфармацыі ў архівах на аснове выкарыстання лічыльна-перфаратывнай тэхнікі. БССР да канца 1960-х гг. была лідарам у архіўнай галіне СССР па пытаннях планавання і метадычнага забеспячэння механізацыі і аўтаматызацыі. У наступныя дзесяцігоддзі па розных прычынах гэтыя пазіцыі былі страчаны [1, с. 98].

**Новы перыяд бярэ свой пачатак у 1989 г. і працягваецца да 1997 г.** Ён звязаны з укараненнем у практыку персанальных камп'ютараў. У снежні 1989 г. быў падпісаны загад Міністра культуры БССР «Аб стварэнні Рэспубліканскай аўтаматызаванай інфармацыйнай бібліятэчнай сістэмы». У 1990 г. была распрацавана «Канцэпцыя аўтаматызацыі бібліятэчнай сістэмы Міністэрства культуры БССР». У лістападзе 1991 г. была прынята пастанова Савета Міністраў Беларусі «Аб праграме інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь на 1991–1995 гг. і на перыяд да 2000 г.». У 1992 г. Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь зацвердзіла «Канцэпцыю стварэння інфармацыйных баз дадзеных па культуры».

Работы былі накіраваны галоўным чынам на выкарыстанне камп'ютараў для рашэння ўнутраных задач арганізацыі. Бібліятэкі засяродзіліся на праблемах аўтаматызацыі ўнутрыбібліятэчных працэсаў, фарміравання і актуалізацыі бібліятэчных інфармацыйных рэсурсаў, у першую чаргу электронных каталогаў. Пачалася эксплуатацыя першых аўтаматызаваных бібліятэчна-інфармацыйных сістэм (АБІС). З-за таго, што аўтаматызацыя выконвалася ў межах праграм асобных міністэрстваў і ведамстваў, ство-

раныя АБІС маглі эксплуатавацца толькі ў лакальных сетках і не мелі агульнага фармату абмена дадзенымі. У 1997 г. вядучыя бібліятэкі краіны (Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Цэнтральная навуковая бібліятэка Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Рэспубліканская навуковая медыцынская бібліятэка Беларусі) далі магчымасць сваім карыстальнікам працаваць у глабальнай камп'ютарнай сетцы Інтэрнэт. У той жа час толькі 0,9% бібліятэк сістэмы Міністэрства культуры мелі камп'ютары [2, с. 7].

Адначасова адбывалася аўтаматызацыя музеяў. У 1991 г. было створана аўтаматызаванае працоўнае месца захавальніка фондаў у Дзяржаўным гісторыка-культурным запаведніку «Заслаўе». У 1993 г. супрацоўнікі Мінскага радыётэхнічнага інстытута распрацавалі праграмы па камп'ютарызацыі фондаў Мінскага абласнога музея ў г. Маладзечна і Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка. Большасць музеяў пры рабоце з фондамі сталі выкарыстоўваць іншую распрацоўку. Існаванне дзвюх праграм на розных платформах звяло да мінімуму планы па стварэнні зводнага каталога Музейнага фонду [3, с. 21]. З-за адсутнасці фінансавання ў 1994 г. былі спынены работы па стварэнні міжмузейнага інфармацыйнага цэнтра. Не хапала сродкаў на набыццё тэхнікі і праграм. Істотнай перашкодай на шляху аўтаматызацыі музейнай дзейнасці была адсутнасць кваліфікаваных кадраў, метадычнай і нарматыўнай дакументацыі, інэртнасць і кансерватызм работнікаў [4, с. 66].

Аўтаматызацыя ахапіла і архівы Беларусі. У 1992 г. у Беларускай навукова-даследчым інстытуце дакументазнаўства і архіўнай справы (БелНДЦДАС) быў створаны аддзел аўтаматызаваных архіўных тэхналогій. Вяліся працы па стварэнні архіва электронных дакументаў, і распрацоўвалася аўтаматызаваная інфармацыйная сістэма (АІС) такога архіва. У 1994–1995 гг. былі распрацаваны першыя спецыялізаваныя прыкладныя праграмы, аўтаматызаваныя інфармацыйна-пошукавыя сістэмы (АПС), базы дадзеных. У 1997 г. была прынята «Канцэпцыя аўтаматызацыі архіўнай галіны Рэспублікі Беларусь». У тым жа годзе ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь пачалася прамысловая эксплуатацыя АПС «Архіў». Сярод іншага яе вядзенне прадугледжвала стварэнне лічбавых копіяў архіўных дакументаў. Адсутнасць вопыту і распрацаванай метадыкі адбора дакументаў для алічбоўкі не дазволілі забяспечыць іх практычнае выкарыстанне ў [7, с. 195].

Істотнай перашкодай на дадзеным этапе аўтаматызацыі ўстаноў культуры была адсутнасць кваліфікаваных кадраў, метадычнай і нарматыўнай дакументацыі. Стварэнне праграмага забеспячэння вялося для канкрэтнай установы і арыентавалася на спецыфіку яе работы, што не дазваляла рэалізаваць задачу ўкаранення тыпавых інфармацыйных тэхналогій. Акрамя гэтага, распрацоўкі вяліся на базе неэфектыўных тэхналогій і станавіліся маральна састарэлымі яшчэ да вопытнай эксплуатацыі.

У 1998–2002 гг. назіраліся пэўныя дасягненні на шляху аўтаматызацыі ўстаноў культуры і пашырэнні прысутнасці беларускай культуры ў сусветнай інфармацыйна-камунікацыйнай прасторы. У 1998 г. Міністэрства культуры прыняло «Праграму аўтаматызацыі галіны культуры на 1999–2004 гг.» і «Праграму падключэння галіны культуры да сеткі Інтэрнэт». Асноўнымі напрамкамі палітыкі інфарматызацыі сталі фарміраванне інфармацыйных рэсурсаў, інтэграцыя інфраструктуры бібліятэк усіх узроўняў у адзіную бібліятэчную сетку, інфармацыйнае ўзаемадзеянне, развіццё тэлекамунікацый і арганізацыя доступу да сусветных інфармацыйных рэсурсаў шляхам падлучэння да Інтэрнэт.

Значных поспехаў ў гэты час дасягнула архіўная галіна. У 1999 г. пачаў працаваць архіў электронных дакументаў як падраздзяленне створанага ў канцы 1998 г. Беларускага навукова-даследчага цэнтра электроннай дакументацыі (БелНДЦЭД). У тым жа годзе з'явіўся першы на прасторах СІД сайт архіўнай галіны [8]. Ён размяшчаўся на серверы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ([www.president.gov.by/gos-archives/indx](http://www.president.gov.by/gos-archives/indx)). 10 студзеня 2000 г. быў прыняты Закон Рэспублікі Беларусь «Аб элект-

ронным дакуменце», і архіў электронных дакументаў БелНДЦЭД здзейсніў першы прыём на дзяржаўнае захоўванне. У 2001 г. была распрацавана Канцэпцыя лічбавага кіравання дакументаў Нацыянальнага архіўнага фонду Рэспублікі Беларусь. З 2002 г. у Камітэце па архівах і справаходстве пачала дзейнічаць аўтаматызаваная інфармацыйная сістэма «Фондавы каталог».

Складаней справы ішлі ў музеяў. У 2001 г. былі спынены працы па стварэнні зводнага электроннага каталога музейных прадметаў. У той час забяспечанасць музеяў камп'ютарнай тэхнікай складала 30% ад патрэбы. Пры гэтым 54% машын былі сканцэнтраваны ў 10 музеях г. Мінска. Раённыя музеі былі забяспечаны адпаведнай тэхнікай толькі на 25% [9, с. 38]. З 130 дзяржаўных музеяў у аўтаматызаваным рэжыме працавалі 32 (8 з іх – рэспубліканскага падпарадкавання). Ні адзін з музеяў не меў выхаду ў Інтэрнэт [6, с. 70].

У гэты час установы культуры пачынаюць асвойваць глабальную інфармацыйную сетку Інтэрнэт. У 1999 г. быў створаны сайт Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры (БелДПК) [10]. У верасні 2000 г. на серверы Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта з'явіўся першы Інтэрнэт-сайт Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка ([www.psu.unibel.by/museum](http://www.psu.unibel.by/museum)) [11, с. 204]. У 2001 г. на серверы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ([www.natlibr.org.by](http://www.natlibr.org.by)) быў размешчаны сайт па 8 музеях і 5 тэатрах. У тым жа годзе свае сайты займелі Музей Шагала ([www.Chagall.vitebsk.by](http://www.Chagall.vitebsk.by)) і Музей воінаў-інтэрнацыяналістаў у Віцебску ([www.v3.vitebsk.by/afgan](http://www.v3.vitebsk.by/afgan)) [11, с. 39].

Шырокія магчымасці Інтэрнэта для папулярызацыі беларускай культуры выкарыстоўвалі прыватныя асобы і недзяржаўныя ўстановы. Найбольшую вядомасць набыў створаны ў 2002 г. Андрэем Дыбоўскім сайт «Глобус Беларусі» (<http://globus.tut.by/>). У тым жа годзе запрацаваў віртуальны музей «Беларуская саломка» (<http://straw.iatr.by>). У яго галерэях былі сабраны працы трох пакаленняў вядучых беларускіх майстроў пачынаючы з 1960-х гг. Сайт быў створаны і меў бясплатны хостынг дзякуючы праграме пашырэння доступу і навучання ў Інтэрнэт (ІАТР) Бюро па справах адукацыі і культуры Дзярждэпартаменту ЗША. За час дзеяння згаданай праграмы быў створаны шэраг сайтаў культурнай накіраванасці. Напрыклад, сайт недзяржаўнай некамерцыйнай галерэі «NOVA» ([www.nova.photoscope.org](http://www.nova.photoscope.org)) і web-альманах Photoscope ([www.photoscope.iatr.unibel.by](http://www.photoscope.iatr.unibel.by)), які стаў лаўрэатам Першага Беларускага Інтэрнэт-Фестывалю (29 верасня 2000 г.) у намінацыі «Літаратура і мастацтва» [12, с. 94].

У 2002 г. была зацверджана Дзяржаўная праграма інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь на 2003–2005 гг. і на перспектыву да 2010 г. «Электронная Беларусь». Яна паклала пачатак *наступнаму этапу (2003–2010 гг.)* у развіцці нашага аб'екта даследавання. Асобны раздзел праграмы называўся «Садзейнічанне развіццю культуры і сродкаў масавай інфармацыі шляхам укаранення інфармацыйных камп'ютарных тэхналогій (ІКТ)». У ім было адзначана, што найбольш развітай у выкарыстанні ІКТ з'яляецца бібліятэчная галіна. Асноўнай задачай Праграмы ў сферы культуры з'яўлялася фарміраванне інфармацыйных рэсурсаў культуралагічнага профілю і прадстаўленне іх у нацыянальным сектары Інтэрнэт. У 2004 г. Міністэрства культуры зацвердзіла «Праграму інфарматызацыі аб'ектаў культуры на 2005–2010 гг.».

Па стане на 2005 г. у аўтаматызаваным рэжыме працавалі ўсе буйныя бібліятэкі краіны, а таксама 97% цэнтральных гарадскіх і раённых бібліятэк. Сукупны аб'ём электронных каталогаў складаў каля 5,5 млн запісаў. На базе НББ з удзелам буйнейшых бібліятэк рэспублікі ішла распрацоўка і стварэнне зводнага электроннага каталога бібліятэк Беларусі з сеткавым інтэрфэйсам адаленага доступу [2, с. 7].

У 2010 г. актыўнае развіццё атрымала інфармацыйна-бібліятэчнае абслугоўванне ў электронным асяроддзі. Інавацыйнай стала арганізацыя абслугоўвання на базе віртуальнай чытальнай залы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі (НББ). У канцы 2010 г. яна

была даступная ў 37 бібліятэках краіны. Была ўведзена ў эксплуатацыю АІС стварэння і вядзення нацыянальных баз даных аўтарытэтных/нарматыўных запісаў. У краіне была створана аснова для фарміравання нацыянальнай сістэмы карпаратыўнай каталагізацыі і зводнага электроннага каталога [13, с. 146]. Яны былі ўведзены ў вопытную эксплуатацыю ў 2010 г.

Адным з галоўных напрамкаў укаранення інфармацыйных тэхналогій у дзейнасць музеяў у гэты перыяд быў улік і навуковая інвентарызацыя музейных прадметаў і калекцый. У 2004 г. стварэннем электроннай базы даных асноўнага фонду займаліся 38 дзяржаўных музеяў (29%). У трох абласцях (Гродзенскай, Віцебскай і Магілёўскай) было толькі па адным такім музеі. У Гомельскай вобласці да перадавых тэхналогій самастойна перайшлі Мазырскі і Калінкавіцкі краязнаўчыя музеі [14, с. 108]. З 1 ліпеня 2008 г. пры Музеі гісторыі і культуры Беларусі пачаў дзейнічаць Цэнтр Дзяржаўнага каталога Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь. З верасня 2010 г. пачалося вядзенне ў аўтаматызаваным рэжыме цэнтралізаванага ўліку музейных прадметаў музеяў Беларусі [15]. Па стане на 2010 г. у арганізацыях сістэмы Міністэрства культуры было больш за 10 тыс. камп'ютараў. Пры гэтым яны былі толькі ў палове дзеючых школ мастацтваў і трэцяй частцы бібліятэк. Больш за тысячу арганізацый мелі пастаянны выхад у Інтэрнэт [16].

Развіццё аўтаматызацыі дзяржаўных архіваў адбывалася ў адпаведнасці з зацверджанай у 2005 г. «Стратэгіяй аўтаматызацыі архіўнай галіны (2005–2010 гг.)». Мэтай аўтаматызацыі была вызначана распрацоўка і ўкараненне ў кожным архіве тыпавай аўтаматызаванай сістэмы. У 2011 г. такая сістэма была ўведзена ў прамысловую эксплуатацыю. У 2005 г. было прынята рашэнне аб стварэнні фонду лічбавых копіяў архіўных дакументаў на базе архіва электронных дакументаў БелНДЦЭД.

У 2010 г. каля 250 дзяржаўных устаноў культуры мелі ўласныя сайты [16]. У гэты перыяд пашыраецца практыка стварэння віртуальных музеяў. І першымі тут былі бібліятэкары. Напрыклад, Гомельская абласная ўніверсальная бібліятэка стварыла цэлы шэраг віртуальных музеяў пісьменнікаў. Пазней яны былі аб'яднаны ў адзін сайт – Віртуальны музей пісьменнікаў (<http://pismenniky.goub.org/>).

У 2010 г. Урад Рэспублікі Беларусь зацвердзіў «Стратэгію развіцця інфармацыйнага грамадства ў Рэспубліцы Беларусь на перыяд да 2015 г.». Прыярытэтным напрамкам было вызначана стварэнне электроннага кантэнту (Інтэрнэт-рэсурсы СМІ, бібліятэк, музеяў). Ставілася задача прыняцця спецыяльнай праграмы захавання культурна-гістарычнай спадчыны ў лічбавым фармаце. Гэты дакумент паклаў пачатак *новаму этапу (2011 г. – сённяшні дзень)*.

У 2011 г. Саветам Міністраў Рэспублікі Беларусь была зацверджана Нацыянальная праграма паскоранага развіцця паслуг у сферы інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій на 2011–2015 гг. Асобным яе напрамкам з'яўлялася стварэнне і развіццё публічнай бібліятэчнай і архіўнай лічбавай службы, адаптаванай да інфармацыйнага грамадства. Згодна Дзяржаўнай праграмы «Культура Беларусі на 2011–2015 гг.» да канца 2015 г. планавалася поўная камп'ютарызацыя бібліятэк з падключэннем да сеткі Інтэрнэт і арганізацыяй электроннай пошты з улікам абнаўлення (20% у год) камп'ютарнага парку. У планах таксама было стварэнне Нацыянальнага інтэрнэт-партала «Музеі Беларусі» (2012 г.); стварэнне і забеспячэнне функцыянавання сістэмы сайтаў з інфармацыйнай аб беларускай культуры (2012–2013 гг.) і вэб-партала для падтрымкі культурнай дзейнасці беларускай дыяспары за мяжой (2013–2014 гг.). На 2011–2015 гг. планавалася стварэнне зводнага электроннага інфармацыйнага рэсурсу нацыянальнай бібліяграфіі Беларусі; зводнага электроннага каталога бібліятэк Беларусі, перыядычных выданняў, спецыяльных відаў дакументаў; распрацоўка праграмага забеспячэння для стварэння інтэрнэт-сайтаў бібліятэк рэспублікі і інтэграцыя з інтэрнэт-парталам НББ; ства-

рэнне электронных бібліятэк «Францыск Скарына – беларускі і ўсходнеславянскі першадрукар» і «Radzivilliana»; карпаратыўнай службы электроннай дастаўкі дакументаў на базе НББ [16].

Як паказаў час, з-за недастатковага фінансавання Дзяржаўнай праграмы большасць з пералічаных мерапрыемстваў так і не была рэалізавана. Зводны электронны каталог ахапіў толькі чатыры бібліятэкі замест усіх рэспубліканскіх і абласных. На пачатак 2015 г. было камп'ютарызавана 76% усіх публічных бібліятэк краіны (у 2010 г. – 43%). У 2015 г. машынны парк бібліятэк у 2,7 разоў адставаў ад запланаваных паказчыкаў. Да Інтэрнэту было падключана 62% публічных бібліятэк (18% недавыканання мэтавых паказчыкаў). Электронную пошту мелі 60% бібліятэк (20% недавыканання). Пры гэтым амаль палова наяўнага камп'ютарнага парку мела патрэбу ў мадэрнізацыі. На 1 тыс. жыхароў у сярэднім па краіне прыпадала 0,7 камп'ютара, што не адпавядала міжнародным стандартам у сферы інфарматызацыі (не менш за 1 аўтаматызаванае працоўнае месца на 1 тыс. жыхароў) [17, с. 10]. У выніку бібліятэкі, якія ў пачатку стагоддзя былі найбольш развітымі ў выкарыстанні інфармацыйных камп'ютарных тэхналогій, мелі невысокі ўзровень інфарматызацыі.

У Дзяржаўнай праграме «Культура Беларусі на 2016–2020 гг.» як актуальная праблема адзначаны невысокі ўзровень інфарматызацыі бібліятэк. А перспектыўнымі доўгатэрміновымі праектамі называюцца стварэнне Нацыянальнай электроннай бібліятэкі Беларусі, карпаратыўнай службы электроннай дастаўкі дакументаў на базе НББ, выкарыстанне ў дзейнасці бібліятэк воблачных тэхналогій [16].

Павольна ўкараняліся інфармацыйна-камунікацыйныя тэхналогіі ў музеях. У 2011 г. на базе Кармянскага раённага мемарыяльнага музея імя П. Лепяшынскага быў адкрыты першы ў краіне Цэнтр інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій. На пачатак 2015 г. у электронныя базы даных музеяў былі ўнесены 1 861 390 адзінак асноўнага фонду краіны (59%). За 2014 г. прырост склаў 32%. У Дзяржаўны каталог Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь пры гэтым былі ўнесены 148 215 адзінак захоўвання, што складала 4,7% ад колькасці музейных прадметаў асноўнага фонду [18, с. 167]. На 18 красавіка 2016 г. у Дзяржаўным каталогу Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь знаходзіўся 156 661 музейны прадмет [19].

На пачатак 2014 г. з 206 музейных устаноў краіны электронную пошту мелі 89 (43,2%), а інтэрнэт-сайты – 46 (22,3%). У некаторых абласцях сайты былі створаны толькі для 1–2 музеяў [20, с. 29]. Па нашых падліках, сярод 19 музеяў Брэсцкай вобласці сістэмы Міністэрства культуры на красавік 2016 г. уласныя сайты мелі 9.

Першым крокам да размяшчэння ў Інтэрнэце навукова-даведачнага апарату да архіўных дакументаў стаў адкрыты ў 2012 г. анлайн-доступ да тэставай версіі Дзяржаўнага фондавага каталога Нацыянальнага архіўнага фонду Беларусі. У тым жа годзе пачалася рэалізацыя праекта па стварэнні сістэмы адкрытага доступу да дакументаў Нацыянальнага архіўнага фонду. Яе вынікам стала стварэнне Інтэрнэт-партала, на якім прадстаўлена шматузроўневая сістэма апісання архіўных аб'ектаў (фондаў, вопісаў, спраў, дакументаў) у адпаведнасці з міжнародным стандартам архіўнага апісання ISAD(G). У 2016 г. планавалася пачаць яго прамысловую эксплуатацыю.

Пэўную канкурэнцыю ў развіцці інфармацыйных тэхналогій дзяржаўным установам культуры стваралі недзяржаўныя ўстановы і арганізацыі, а таксама фізічныя асобы. Сярод праектаў апошніх гадоў можна назваць Беларускаю лічбавую бібліятэку (libragy.by), партал «Культура Беларусі» (belcult.by), сайты «Другая культура Беларусі» (<http://another.by/>), «Нематэрыяльная спадчына Беларусі» (<http://medievalbelarus.org/>) і інш.

Дзякуючы энтузіястам ствараюцца праекты віртуальнай рэканструкцыі гістарычных помнікаў і распрацоўваюцца базы даных. Вядомасць атрымаў праект «Музеі Беларусі разам з БЕЛКАРТ» (<http://museums.by/>). З 2014 г. пачынаецца гісторыя партала art-

belarus.by, створанага Белгазпрамбанкам. Прыватныя асобы – фатографы Павел Санько і Канстанцін Зобнін – па сваёй ініцыятыве ў 2012 г. стварылі віртуальныя туры па Доме-музеі Адама Міцкевіча, Музеі яўрэйскага супраціву і Краязнаўчым музеі ў Навагрудку. Апошні тур суправаджаўся аўдыёгідам на беларускай мове [21]. Дзякуючы энтузіязму кіраўніка інтэрнэт-выдання «Бізнес-каталог Пінска» Аляксея Кітаева і фатографа Уладзіміра Пучынскага ў пачатку 2016 г. была створана віртуальная экскурсія па музеі Беларускага Палесся (<https://pinsk.eu/panogamas/7/>).

У 2010 г. пачалося супрацоўніцтва Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотафонадакументаў (БДАКФФД) з УП «Надзейныя праграмы» (беларускі партал TUT.BY). Вынікам стала рэалізацыя сумесных праектаў «Гэты мы», «Як гэта было» і «Сусветнае фота». На партале, а таксама на сайце «Архівы Беларусі» размяшчаліся пераведзеныя ў лічбавы фармат рэдкія фота і відэаматэрыялы з фондаў архіва. Гэтае супрацоўніцтва прывяло да росту колькасці карыстальнікаў БДАКФФД [22].

### Заклучэнне

У развіцці працэсаў па пашырэнні прысутнасці культуры Беларусі ў інфармацыйна-камунікацыйнай прасторы выдзяляюцца некалькі перыядаў. З 1989 да 1997 г. у сферы культуры краіны працягваўся першы перыяд інфарматызацыі. Работы былі накіраваны галоўным чынам на выкарыстанне камп'ютараў для рашэння ўнутраных задач арганізацый. Быў назапашаны вопыт праектавання і стварэння інфармацыйных сістэм. Пры гэтым адсутнічала ўзгодненасць у распрацоўцы праграмных прадуктаў.

У перыяд 1998–2002 гг. былі здзейснены першыя практычныя крокі па стварэнні галіновых аўтаматызаваных сістэм, забеспячэнні абмену інфармацыяй з дапамогай Інтэрнэту. У сусветнай сетцы з'явіліся першыя старонкі і паўнаўрацасныя сайты дзяржаўных устаноў культуры. Пачаў працу архіў электронных дакументаў.

Істотныя змены адбыліся ў перыяд рэалізацыі дзяржаўнай праграмы «Электронная Беларусь» (2003–2010 гг.). Прыярытэтнымі накірункамі сталі каардынацыя ў фарміраванні інфармацыйных рэсурсаў і інтэграцыя інфраструктуры бібліятэк усіх узроўняў у адзіную бібліятэчную сетку. У прамысловую эксплуатацыю быў уведзены Дзяржаўны каталог Дзяржаўнага музейнага фонду Беларусі. Пачаў дзейнічаць фонд лічбавых копій архіўных дакументаў.

З 2011 г. галоўная ўвага стала надавацца развіццю паслуг у сферы інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій і інтэграцыі культуры краіны ў сусветную інфармацыйную прастору. Аднак для сферы культуры гэты перыяд найперш стаў часам няздзейсненых планаў. У выніку бібліятэкі, якія ў пачатку стагоддзя былі найбольш развітымі ў выкарыстанні інфармацыйных камп'ютарных тэхналогій, мелі невысокі ўзровень інфарматызацыі. Праца па прадстаўленні ў Інтэрнэце беларускай культуры так і не атрымала сістэмнага фінансавання. Відавочным стала неабходнасць выкарыстання магчымасцей дзяржаўна-прыватнага супрацоўніцтва, фандрайзінгу і валанцёрства ў вырашэнні задач інфарматызацыі культуры.

### СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Жумарь, С. Проблема автоматизации государственных архивов Беларуси в 1960–1980 годах / С. Жумарь // Арх. і справаводства. – 2005. – № 4. – С. 98–102.
2. Кірухіна, Л. Бібліятэкі Беларусі: стан і перспектывы развіцця / Л. Кірухіна // Бібліятэчны свет. – 2005. – № 4. – С. 4–8.
3. Здасюк, Н. М. Інфармацыйна-захавальніцкія рэсурсы музеяў Рэспублікі Беларусь у 90-я гг. XX ст. / Н. М. Здасюк // Весн. БДУ. Сер. 3. – 2006. – № 2. – С. 20–23.

4. Рак, А. Аўтаматызаваныя інфармацыйныя сістэмы ў музеях Беларусі / А. Рак // Музеі і культурная спадчына як частка глабальнай інфармацыйнай прасторы : матэрыялы міжнар. канф., Мінск – Полацк, 8–11 крас. 2002 г. / уклад.: А. Б. Сташкевіч, Т. А. Джуматаева. – [Б. м.], 2002. – С. 66–68.

5. Рыбаков, А. Е. Аналітычны обзор развіцця архіўнага дела в Рэспубліке Беларусь в 1999–2010 гг. [Электронны рэсурс] / А. Е. Рыбаков // Федеральное архивное агентство. – Режим доступа: <http://archives.ru/documents/methodics/review-archival-delo-sng/belarus.shtml>. – Дата доступа: 26.04.2016.

6. Ваднёва, Н. Інфарматызацыя культурных рэсурсаў (музеі, бібліятэкі, архівы) – пути развіцця / Н. Ваднёва // Музеі і культурная спадчына як частка глабальнай інфармацыйнай прасторы : матэрыялы міжнар. канф., Мінск – Полацк, 8–11 крас. 2002 г. / уклад.: А. Б. Сташкевіч, Т. А. Джуматаева. – [Б. м.], 2002. – С. 68–77.

7. Носевіч, В. Л. Інфармацыйныя тэхналогіі в архіўнай службе Беларусі / В. Л. Носевіч // Развіцце інфарматызацыі і дзяржаўнай сістэмы навука-тэхнічнай інфармацыі (РИНТИ–2012) : докл. XI міждунар. канф., Мінск, 15 нояб. 2012 г. – Мінск : ОИПИ НАН Беларусі, 2012. – С. 194–197.

8. Беларускі навукава-даследчы цэнтр электроннай дакументацыі. Архіў электронных дакументаў (Архіў ЭД БелНДЦЭД). – Ф. 1. Воп. 1. ЭД. 1. Web-сайт «Архівы Беларусі». Версія 1.0.

9. Беларуская культура сёння. Гадавы агляд (2001) / М-ва культуры Рэсп. Беларусь ; Беларус. дзярж. ін-т праблем культуры ; рэд. У. П. Скараходаў. – Мінск : БелДПК, 2002. – 72 с.

10. Архіў ЭД БелНДЦЭД. – Ф. 4. Воп. 2. ЭД. 1. Web-сайт Беларускага інстытута праблем культуры за 1998–2000 гг.

11. Джумантаева, Т. А. К вопросу об освоении Интернета музеями Полоцка / Т. А. Джумантаева // Музеі і культурная спадчына як частка глабальнай інфармацыйнай прасторы : матэрыялы міжнар. канф., Мінск – Полацк, 8–11 крас. 2002 г. / уклад.: А. Б. Сташкевіч, Т. А. Джуматаева. – [Б. м.], 2002. – С. 204–205.

12. Рэут, І. Перспектывы развіцця экспазіцыйна-выставачнай дзейнасці. Новыя формы інфармацыйных рэсурсаў / І. Рэут // Музеі і культурная спадчына як частка глабальнай інфармацыйнай прасторы : матэрыялы міжнар. канф., Мінск – Полацк, 8–11 крас. 2002 г. / уклад.: А. Б. Сташкевіч, Т. А. Джуматаева. – [Б. м.], 2002. – С. 92–95.

13. Латушка, П. П. Культура – стратэгічны рэсурс дзяржавы / П. П. Латушка // Проблемы управления. Сер. В (филос. науки, юрид. науки, полит. науки). – 2011. – № 1. – С. 142–150.

14. Беларуская культура сёння. Гадавы агляд, 2004. / Беларус. дзярж. ін-т праблем культуры ; рэд. У. П. Скараходаў. – Мінск : БелДПК, 2005. – 352 с.

15. Пра нас [Электронны рэсурс] // Афіцыйны сайт Дзяржаўнага каталога Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь. – Рэжым доступа: <http://dkmf.by/about/view.html>. – Дата доступа: 16.04.2016.

16. Дзяржаўная праграма «Культура Беларусі» на 2011–2015 гг. : зацв. пастановай Савета Міністраў Рэсп. Беларусь, 26 снеж. 2010 г., № 1905 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2011 г. – № 11, 5/33091.

17. Долгополова, Е. Роль дзяржаўных праграм Рэспублікі Беларусь в развіцці доступа к інфармацыі праз бібліятэчную сетку / Е. Долгополова // Бібліятэчны свет. – 2015. – № 5. – С. 8–10.

18. Беларуская культура – 2014: стан, тэндэнцыі і перспектывы развіцця / М-ва культуры Рэспублікі Беларусь ; ДУА «Інстытут культуры Беларусі» ; уклад.: А. Р. Гуляева, І. Б. Лапцёнак ; рэдкал.: Б. У. Святлоў (старш.) [і інш.]. – Мінск : Інбелкульт, 2015. – 420 с.

19. Колькасць прадметаў, зарэгістраваных у Дзяржаўным каталогу Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь на 18 красавіка 2016 г. [Электронны рэсурс] // Дзяржаўны каталог Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь. – Рэжым доступу: [http://dkmf.by/news/view-230.html?day\\_post=0&month\\_post=0&year\\_post=0](http://dkmf.by/news/view-230.html?day_post=0&month_post=0&year_post=0). – Дата доступу: 18.04.2016.

20. Беларуская культура сёння: гадавы агляд, 2013 / М-ва культуры Рэсп. Беларусь ; ДУА «Ін-т культуры Беларусі» ; укл.: К. І. Рэмішэўскі, А. А. Галкін ; рэдкал.: Б. У. Святлоў (старш.) [і інш.]. – Мінск : Інбелкульт, 2014. – 238 с.

21. Костюкевич, Н. Виртуальные экскурсии по Беларуси: то ли ещё будет [Электронный ресурс] / Н. Костюкевич. – Режим доступа: <http://news.tut.by/society/309009.html>. – Дата доступа: 16.04.2016.

22. Баландин, В. БДАКФФД и TUT.BY: опыт плодотворного сотрудничества / В. Баландин, Е. Полещук // Арх. і прававодства. – 2012. – № 2. – С. 93–96.

Рукапіс паступіў у рэдакцыю 26.05.2016

***Kryvashei D.A. Information and Communication Technologies in the Sphere of Culture of the Republic of Belarus (1989–2016)***

*The article discusses the history of implementation information technologies in the institutions of culture of Belarus. At the first stage (1989–1997) the experience of designing and creating internal information systems was accumulated. At the second stage (1998–2002) practical steps on creation of branch information systems were implemented. At the third stage (2003–2010) the development of information resources received a single coordination. The first integrated resources were created. At the fourth stage (since 2011) the main attention has focused on the development of services in the field of information and communication technologies and the integration of culture in the global information space. However, the projects implementation has been slow due to funding cuts. The solution is to use the opportunities of public-private partnerships, fundraising and voluntary work.*